

DERLEME MAKALE

Farklı Ülkelerdeki Hemşirelikte Doktora Programlarının Karşılaştırılması

 Meryem DİKMEN¹, Sevim ULUPINAR²

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Hemşirelikte Eğitim Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
² Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Hemşirelikte Eğitim Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Öz

Doktora, evrensel olarak en üst akademik derece olarak kabul edilir. Doktora eğitiminde, bireyin bilimsel problemleri derin ve kapsamlı bir bakış açısı ile inceleyerek yorumlaması, analiz ve sentez yeteneklerini kazanması, bağımsız araştırma yapma becerilerine sahip olması amaçlanır. Hemşirelik disiplinde bilim insanına artan ihtiyaç, araştırma bulgularının hemşirelik uygulamalarına yansıtılması ve toplumdaki acil sağlık sorunlarına araştırmalar ile çözüm bulma gerekliliği hemşirelikte doktora programına gereksinimi artıran etkenlerdir. Sağlık hizmetleri teknolojisindeki ilerlemeler, multidisipliner çalışmaların öneminin giderek artması, nitelikli sağlık hizmeti sunumunda artan beklentiler, sosyo-politik-çevresel faktörler, kaliteli ve kanıta dayalı hasta bakımı gereklilikleri, hemşirelikte doktora programlarının önemini artırmaktadır. Derlemede, hemşirelik eğitiminde öncü ülkeler olan Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere, Avustralya, Uzak Doğu ülkelerini temsilen Japonya ve son yıllarda hemşirelik eğitiminde bilimsel yayın artışlarıyla dikkat çeken İran'daki hemşirelik doktora programları ile ülkemizdeki programlar karşılaştırılmıştır. Doktora programları kabul koşulları, eğitim programı, mezuniyet koşulları, yeterlilik ve istihdam alanları açısından incelenmiş ve ülkemizdeki hemşirelikte doktora programlarının geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Doktora Eğitimi, Eğitim Programı, Hemşirelik Eğitimi.

Abstract

Comparison of Doctorate Programs in Nursing among Different Countries

Doctoral is universally recognized as the top academic degree. In doctoral education, it is aimed that the individual will examine scientific problems with a deep and comprehensive perspective, gain analysis and synthesis skills, and have the skills to conduct independent research. The increasing need for scientists in the nursing discipline, the reflection of research findings on nursing practices, and the necessity of finding solutions to urgent health problems in society through research are the factors that increase the need for a doctorate program in nursing. Advances in healthcare technology, the increasing importance of multidisciplinary studies, increasing expectations in the provision of quality healthcare services, socio-political-environmental factors, quality and evidence-based patient care requirements increase the importance of doctoral programs in nursing. In this review, the programs in our country are compared with the nursing doctoral programs in the United States of America, Canada, United Kingdom, Australia which are the leading countries in nursing education, Japan which represents the Far Eastern countries, and Iran which have attracted attention with the increase in scientific publications in nursing education in recent years. Doctoral programs were examined in terms of admission conditions, curriculum, graduation conditions, qualifications, employment areas, and recommendations were presented for the development of doctoral programs in nursing in our country.

Keywords: Doctoral Education, Educational Program, Nursing Education

Geliş Tarihi / Received: 15.02.2021 **Kabul Tarihi / Accepted:** 21.11.2021

Correspondence Author: Meryem Dikmen, Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Hemşirelikte Eğitim Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: meryem.dikmen@ogr.iuc.edu.tr

Cite This Article: Dikmen M, Ulupınar S. Farklı Ülkelerdeki Hemşirelikte Doktora Programlarının Karşılaştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 2022; 15(2): 207-218.

Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi 2022 Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License

Sağlığın sürdürülmesi, bakım sürecinin yönetimi ve yaşam kalitesinin artması için kanıta dayalı araştırma sonuçlarına ihtiyaç vardır. Kronik hastalıkların tedavisinde kaydedilen birçok ilerleme, bireylerin hastalıklarıyla birlikte yaşamalarını kolaylaştıran kanıta dayalı araştırma sonuçlarına temellenir. Bu nedenle doktora düzeyinde nitelikli araştırmacılara ihtiyaç, her geçen gün artmaktadır (1). Hemşirelik disiplininde bilimsel çalışmalar ve bilim insanına duyulan gereksinim, güvenilir araştırma bulgularının hemşirelik uygulamalarına yansıtılmasının gerekliliği, toplumdaki acil sağlık sorunlarına bilimsel çözümler üretme ve gelecekte ihtiyaç duyulan hemşire sayısını ve niteliğini yükseltmek için hemşirelikte doktora programlarına gereksinim vardır (2,3).

Hemşirelikte doktora programlarının sayısı, dünyada giderek artış göstermektedir. Uluslararası Hemşirelikte Doktora Eğitimi Ağı (INDEN-International Network for Doctoral Education in Nursing) doktora programlarına yönelik verilerine göre; 34'ten fazla ülkede 370 hemşirelikte doktora programı vardır (4). Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada ve Avustralya'da klinik doktora programı (DNP- Doctorate of Nursing Practice) giderek yaygınlaşmakla birlikte, 49 eyalette 229 DNP programı bulunurken, 100 program da geliştirilme aşamasındadır. Bunun yanında pek çok ülkede DNP yoktur (5,6). Uzak Doğu Asya'daki programlar incelendiğinde; 11 Güney ve Güneydoğu Asya ülkesindeki 196 üniversitede hemşirelikte doktora eğitiminin sürdüğü görülmektedir (7). İngiltere'de 70, Avustralya'da 34, Japonya'da 65 (8), Türkiye'de 35 hemşirelikte doktora programı vardır (9).

Hemşirelikte doktora programları, hemşireleri karmaşık sağlık hizmeti sorunlarının üstesinden gelmek için araştırmacı ve akademisyen olarak yetiştirmenin yanı sıra, sağlık eğitimi ve politikaları konularında araştırma yapma, sağlık yönetimi, eğitim, klinik araştırma ve ileri klinik uygulama gibi alanlarda kariyer için hazırlamayı amaçlamaktadır. Temel olarak, doktora programları hemşireleri meslekte uzman olmaları, çeşitli akademik ve klinik ortamlarda liderlik rollerini üstlenmeye hazırlamaktadır (1). Küresel düzeyde gerçekleştirilen bir çalışmada, doktora programı mezunlarından beklentiler üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar; mezun bireylerin mevcut bilgiye orijinal araştırmalar yoluyla katkıda bulunması, alanlarında oldukça zengin bir bilgi birikimine sahip olması, transfer edilebilir beceri ve yeterliklere sahip olmasıdır (10).

Derlemede, hemşirelik eğitiminde Dünya'da öncü olan ABD, Kanada, İngiltere, Avustralya (11,12), Uzak Doğu ülkelerini temsilen Japonya, son yıllarda hemşirelik eğitimine yönelik yayınlardaki artışıyla dikkat çeken İran (13) ve Türkiye'deki hemşirelikte doktora programlarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Hemşirelikte doktora programları, kabul koşulları, eğitim programı, mezuniyet koşulları, yeterlilik ve istihdam alanları açısından ele alınarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda ülkemizdeki doktora programlarının geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Gelişme

Uluslararası Düzeyde Hemşirelikte Doktora Programları

Uluslararası düzeyde doktora programlarında genellikle Avrupa ve Kuzey Amerika modelinin benimsendiği görülmektedir. Avrupa modelinde, program araştırma odaklıdır ve öğrenciler araştırmalarını danışmanlarının gözetimi altında bireysel olarak sunmaktadır. Amerikan modelinde ise; öğrenciler eğitim programındaki dersleri tamamladıktan ve kapsamlı final sınavını geçtikten sonra araştırma çalışmalarına başlamaktadır (12). Uluslararası doktora programları incelendiğinde, üç türde program olduğu görülmektedir. En yaygın doktora programı felsefe doktorasıdır (PhD- Doctor of Philosophy), bunu hemşirelikte klinik doktora programı (DNP-Doctorate of Nursing Practice) izlemektedir. Eğitim doktorası (EdD- Professional Doctorate in Education) programları ise daha az sayıdadır. ABD Eğitim Bakanlığı ve Ulusal Bilim Vakfı, bu üç doktora derecesini eşdeğer kabul etmektedir (1,14). Hemşirelikte doktora programları, tam zamanlı veya eş değeri sürede yarı zamanlı olarak yürütülebilmektedir. Özellikle DNP çalışan hemşireler için yarı zamanlı olarak tasarlanmıştır (15,16).

PhD programları, hemşirelikte bilim insanı yetiştirme ve araştırmaya temellenir. PhD programındaki hemşireler; genellikle hemşirelik eğitim programlarında eğitim, öğretim veya araştırma rolleri üstlenmektedir. DNP programları ise; daha çok uygulamada ileri hemşirelik rollerinin geliştirilmesini amaçlar ve klinisyen hemşirelerin ulaşabilecekleri en yüksek derecedir. DNP, güvenilir araştırma sonuçlarının klinik uygulamaya yansıtılmasına, inovatif ve kanıta dayalı uygulamalara, bakım, tedavi ve eğitim dâhil, toplum sağlığını iyileştirmeyi amaçlayan çalışmalara odaklanır. EdD programı ise, hemşireleri okullarda ve sağlık kurumlarında eğitici veya yönetici rollerine hazırlamak amacıyla tasarlanmıştır (1,15,17,18).

Hemşirelikte doktora programlarının tarihsel süreci incelendiğinde, ülkelere özgü bir gelişim seyri izlediği görülmektedir. ABD'de hemşirelikte doktora eğitimi, ilk olarak 1933'te Columbia Üniversitesi'ndeki Teachers College'da PhD ve EdD programları ile başlamıştır (19). İlk DNP programı ise 1979 yılında Case Western Reserve Üniversitesi'nde başlamıştır (20). Kanada'daki ilk doktora programı 1991 yılında Alberta Üniversitesi'nde (12), İngiltere'de ise 1970'li yılların sonunda başlamıştır. İngiltere'de ilk klinik doktora programı ise, 1994'te Ulster Üniversitesi'nde başlamış ve DNSc (Doctor of Nursing Science) derecesi vermiştir. Avustralya'da hemşirelikte ilk PhD programı 1948'de başlamış (6), DNP programları ise 1997 yılında giderek yaygınlaşmıştır (21,22). Japonya'da hemşirelikte doktora eğitimi, Tokyo St. Luke's College of Nursing'de 1988 yılında (23), DNP programı ise aynı üniversitede 2017'de başlamıştır (24). İran'daki ilk hemşirelikte doktora programının temeli 1995 yılında Tebriz Tıp Bilimleri Üniversitesi'nde atılmıştır (13). Türkiye'de hemşirelikte doktora programı 1972 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde başlamıştır (25). Türkiye'de hemşirelikte doktora eğitimi veren 35 program vardır, ancak sadece beş program anabilim dallarına (Hemşirelik Esasları, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, İç Hastalıkları Hemşireliği, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Halk Sağlığı Hemşireliği, Hemşirelikte Yönetim ve Hemşirelikte Eğitim/Öğretim) özgüdür; diğerleri hemşirelik bilim dalında doktora eğitimi vermektedir (9,25).

Hemşirelikte Doktora Programı Başvuru Koşulları

Hemşirelikte doktora programı başvuru koşulları ülkeden ülkeye değişmektedir. Bazı ülkelerde ön koşullu dersler ve kredi koşulu varken, bazılarında ders ve araştırma yayınlarından kazanılan kredi puanları ile programa başvurulmaktadır. Yüksek lisans derecesi ile kabul eden programlar yaygın olmakla birlikte, lisans derecesi ile kabul eden üniversiteler de vardır. Ana dili İngilizce olmayan adaylar için uluslararası dil yeterliliği, ortak koşullardan biridir (1,16,26).

Uluslararası doktora programlarına başvuru için gerekli dil yeterlilik koşulları, her ülkeyi temsilen bir üniversite ile Tablo 1’de gösterilmektedir (27-32). Türkiye’de İngilizce Hemşirelikte Doktora Programı henüz olmamakla birlikte, yabancı uyruklu öğrencilerin programa kabulü, ilgili yönetmelik (33) doğrultusunda yükseköğretim kurumları senatoları tarafından belirlenmektedir.

Tablo 1. Hemşirelikte Doktora Programı Dil Yeterlilik Koşulları

Üniversite / Ülke	IELTS	TOEFL IBT	TOEFL PBT
Johns Hopkins Üniversitesi / ABD	7.0	100	600
Ottawa Üniversitesi / Kanada	6.5	96	592
Edinburgh Üniversitesi / İngiltere	7.0	100	-
Sydney Üniversitesi / Avustralya	7.0	96	592
Tsukuba Üniversitesi / Japonya	5.0	61	-
Tahran Üniversitesi / İran	5.5	69	525

IELTS: International English Language Testing System

TOEFL IBT: Test of English as a Foreign Language Internet Based Test

TOEFLT PBT: Test of English as a Foreign Language Paper Based Test

ABD’de başvuru koşulları

Hemşirelikte doktora programlarına başvuru koşullarını her üniversite kendisi belirlemektedir. Genel başvuru koşulları; akredite bir hemşirelikte yüksek lisans programından mezun olmak, lisansüstü sınav puanları, lisans ve yüksek lisans not ortalaması (GRE puanları), akademik ve profesyonel tavsiye mektupları, araştırma ve doktora programına dair hedefleri hakkında makale, akademik ve profesyonel özgeçmiş sunmaktır. Bazı okullar mesleki deneyim koşulu aramaktadır (1).

Kanada’da başvuru koşulları

Hemşirelikte yüksek lisans programını başarı ile bitirmek, araştırma ve istatistikle ilgili üniversitenin belirlediği kursları tamamlamak, mesleki deneyim, tez danışmanını başvuru sürecinde tanımlamak, önerilen araştırma projesini sunmak, ayrıntılı özgeçmiş, tavsiye mektupları gibi koşullar bulunmaktadır (28,34).

İngiltere’de başvuru koşulları

Üniversitelere göre koşullar değişmekle birlikte kabul şartları arasında güçlü bir araştırma önerisi ortaktır. Ayrıca tavsiye mektupları, adayın mesleki ve araştırma deneyiminin olması gerekir. Araştırma deneyimi olmayanlar için felsefe yüksek lisans (MPhil) programını tamamladıktan sonra doktora programına başvurma seçeneği vardır (15,35). DNP programlarına başvurmak için eğitim veya sağlık/sosyal bakım kuruluşunda üst düzey pozisyonda çalışıyor olma ve bir yüksek lisans/eşdeğeri derecesine sahip olma koşulu aranmaktadır (36).

Avustralya’da başvuru koşulları

Lisans derecesi ile başvuran adaylar için en az 4 yıl, yüksek lisans derecesi ile başvuranlar için en az 2 yıl mesleki deneyim, yüksek lisans mezuniyet not ortalamasının en az 65 puan olması, onaylanmış bir uluslararası tescil kurumunda kayıtlı hemşire olmak, araştırma projesini başvurulacak üniversiteye sunmak, ileri araştırma eğitimi almış olmak (en az 12 kredilik araştırma eğitimi), önceki araştırma deneyimlerinin sunulması (araştırma makalesi ve sözel bildirilerin belgelendirilmesi) koşulları aranmaktadır (30,37).

Japonya’da başvuru koşulları

Genel başvuru koşulları arasında yüksek lisans mezunu olma, GRE gibi bir lisansüstü giriş sınav puanının beyan edilmesi, başvuru üniversitedeki olası bir tez danışmanıya önceden iletişime geçilerek araştırma planı, araştırmanın hemşirelik bilimine katkıları ile ilgili beyanda bulunulması, önceki akademik danışman tarafından yazılmış tavsiye mektubu istenmektedir. Tsukuba ve Tokyo Üniversitesi gibi bazı hemşirelik okulları, 24 yaş ve üstü adayların başvurularını kabul ederek, minimum yaş politikası uygulamaktadır (31,38). Japonca dil yeterliliği isteyen üniversiteler olmakla birlikte, çoğunda uluslararası geçerliliği olan İngilizce dil yeterliliği belgesi talep edilmektedir. Bu belgelerin yanı sıra, üniversiteler hemşirelik bilimi üzerine yazılı ve sözlü yeterlik değerlendirmesi de yapmaktadır (23,31,38).

İran'da başvuru koşulları

Doktora programına başvurmak için adayların hemşirelikte yüksek lisans mezunu olması, Sağlık ve Tıp Eğitimi Bakanlığı (MoHME- Ministry of Health and Medical Education) tarafından ülke çapında gerçekleştirilen ulusal giriş sınavına (Konkoor) girmesi gerekmektedir. Ayrıca sınavda başarılı olan adaylar ile hemşire uzmanlardan oluşan bir panelde mülakat yapılmaktadır. İran hemşirelik okulları, yurt dışında yüksek lisansını tamamlamış hemşirelerin başvurularını da kabul etmektedir (13,16,32).

Türkiye'de başvuru koşulları

Türkiye'de hemşirelikte doktora programlarına asgari kabul koşulları, Yüksek Öğretim Kurulu Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ile belirlenmektedir. Asgari koşullar arasında tezli yüksek lisans mezunu olma, ALES (Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı) puanına sahip olma (başvurulan programın puan türü, ilgili üniversite senato kararıyla belirlenmektedir), eşdeğerliği kabul edilen uluslararası yabancı dil sınavlarından en az 55 puan almak gerekmektedir. Bu koşulların yanı sıra üniversite senato kararlarına belirlenen lisans/yüksek lisans not ortalaması (GRE en az 3.00/4.00), bilimsel değerlendirme/mülakat sonucu, klinik/akademik referans mektubu, doktora yapılma amacının açıklandığı kompozisyon talep edilebilmektedir (33).

Uluslararası Düzeyde Hemşirelikte Doktora Eğitim Programları

Uluslararası düzeyde hemşirelikte doktora eğitim programları, felsefe doktorası veya klinik doktora programına göre değişmektedir. Araştırma odaklı PhD eğitim programında hemşirelik felsefesi, hemşirelikte kuram geliştirme, ileri araştırma metodolojisi, istatistik gibi temel dersler ve tez araştırması yer almaktadır. DNP eğitim programları ise uzmanlık alanlarına göre değişmektedir. Hemşirelikte Yönetim, Halk Sağlığı Politikaları, Kadın Hastalıkları ve Anestezi Hemşireliği gibi alana özgü derslerin yanı sıra; kanıta dayalı uygulama ve araştırma, liderlik, sağlık politikaları, teknolojinin uygulamaya geçişi ve eğitim, aileler için sağlığı geliştirme, küresel-çevresel-kültürel sağlık hizmetleri, klinik karar verme, hasta güvenliği ve kalite iyileştirme gibi dersler yer alırken, program yüksek lisans dersleri üzerine temellendirilmektedir (7,39). Uluslararası hemşirelikte doktora programlarının süresi 3-6 yıl arasında değişiklik göstermektedir (16).

ABD'de hemşirelikte doktora eğitim programı

Hemşirelikte doktora programları genellikle 3-5 yıllık tam zamanlı eğitime eşdeğerdir (1). ABD'de 120 okulun hemşirelikte doktora programının incelendiği çalışmada, çoğunda kuramlar, araştırma tasarımı ve istatistik derslerinin yer aldığı belirtilmektedir. Programın ilk yılında, hemşirelik felsefesi, kuram oluşturma, araştırma ve biyoistatistik gibi temel derslere odaklanılmaktadır. İlk yıldan sonra, öğrencinin bireysel çalışma programını içerecek şekilde kurslar ve diğer bilimsel faaliyetler belirlenmektedir (40). Eğitim programında temel derslerin yanı sıra ileri hemşirelik uygulamalarına yönelik teşhis becerileri, klinik karar verme, kanıta dayalı uygulamalara yönelik hemşirelik araştırmaları, sağlık politikası ve tez semineri ve tezle ilgili dersler alınmaktadır (27).

Kanada'da hemşirelikte doktora eğitim programı

Kanada'daki hemşirelikte doktora eğitim programı ABD ile benzerlik göstermektedir, PhD programları araştırma odaklıdır. Öğrenciler; araştırma tasarımı/yöntemleri/analiz kursları, istatistik, bilim felsefesi, hemşirelikte teori geliştirme ve tez önerisiyle ilgili diğer önemli dersleri içeren toplam 7-10 ders almaktadır. Kursların sayısı ve türü öğrencinin akademik geçmişine, deneyimine, kariyer hedeflerine göre değişebilmekte ve yüksek lisans danışmanının görüşlerine başvurulmaktadır. Ülke genelinde zorunlu dersler oldukça benzerdir ve program süresi 4-6 yıldır (12,28,41,42).

İngiltere'de hemşirelikte doktora eğitim programı

Program süresi, tam zamanlı eğitim için üç yıl (araştırma becerisi yeterli olmayan öğrencilere 4 yıl), yarı zamanlı için 6 yıldır, isteğe bağlı olarak 1 yıl ek yazma süresi verilmektedir. Yarı zamanlı programlarda, öğrencinin danışmanı ile araştırma sürecinin takibine yönelik zaman ayırması (yılıda ortalama 10 iş gününden az olmamak üzere, haftada 17.5 saat) beklenmektedir. İngiltere'de PhD programları, tamamen araştırma odaklıdır ve araştırma yöntemleri, hemşireliğin teorik ve bilimsel temelleri, istatistiksel analiz, nitel sağlık araştırması, profesyonel portfolyo hazırlığını içermektedir (15,35,36). Doktora programları araştırma odaklı olduğu için ders kredilendirme sistemi uygulanmamaktadır (29,35,36). DNP programları, araştırma bulgularının doğrudan kanıta dayalı hemşirelik uygulamasına çevrilmesine ve halk sağlığını iyileştirmeye odaklanır. DNP eğitim programı ise; sağlık politikası ve savunuculuk, kanıta dayalı uygulama yöntemleri, hemşirelik ve sağlık hizmetlerini teknolojiyle dönüştürmek, epidemiyoloji ve nüfus sağlığı gibi teorik ve klinik uygulamadan oluşan ders modüllerinden oluşmaktadır (43).

Avustralya'da hemşirelikte doktora eğitim programı

Doktora eğitimi, tez dâhil 4 yıl tam zamanlı veya eşdeğer yarı zamanlı programlar şeklinde yürütülmektedir. İlk yılda zorunlu ve seçmeli dersler yer alırken, diğer dönemlerde araştırma ve tez çalışması esastır (22). PhD programında literatür inceleme teknikleri, araştırma metodolojisi, eleştirel analiz ve yayın yapma, sağlık araştırmalarının sistematik incelemesi gibi araştırma odaklı dersler mevcuttur (37). DNP programında; derin disiplin bilgisi ve entelektüel bakış açısı, yaratıcı ve eleştirel düşünme, problem çözme, kanıta dayalı uygulamalar, profesyonellik ve liderlik dersleri yer almaktadır (44).

Japonya'da hemşirelikte doktora eğitim programı

Doktora programında zorunlu ortak dersler ve alana özgü dersler mevcuttur. Öğrenci, zorunlu derslerden en az 10 kredi, kendi alan derslerinden en az 15 olmak üzere, toplam 25 kredi tamamlamak zorundadır. Zorunlu dersler arasında; uygulamalı hemşirelik bilimi, hemşirelik araştırmalarında istatistik, hemşirelik için araştırma metodolojisi, hemşirelik biliminde ileri seminer I-II, ileri araştırma etiği, hemşirelik biliminde ileri araştırma gibi dersler mevcuttur. Program süresi 3 yıldır (24,31). Güney ve Güneydoğu Asya'daki on bir ülkede, hemşirelikte doktora eğitimi veren 196 üniversitede yapılan araştırmada, programlarda en fazla yer alan ortak dersin araştırma metodolojisi olduğu belirtilmektedir (7). Yaygın olan diğer dersler ise; hemşirelik bilimi felsefesi, hemşirelikte teori geliştirme, sağlık politikaları, araştırma semineri, istatistik, araştırma etiği, İngilizce kursu, akademik sunum ve yazma becerileri gibi derslerdir (7).

İran'da hemşirelikte doktora eğitim programı

Doktora programı 4.5 yıl sürmektedir, bu süreye en fazla 3 yarıyıl eklenebilmektedir. Öğrenci dersler için 32, tez için 20 kredi olmak üzere toplam 52 kredi tamamlamak zorundadır (13). Doktora eğitim programı, ortak zorunlu dersler ve alana özgü derslerden oluşmaktadır. Ortak zorunlu dersler; hemşirelik felsefesi, hemşirelikte teori geliştirme, hemşirelik eğitiminde yönetim ve liderlik, kantitatif araştırma metodolojisi, hemşirelikte kalite, hemşirelikte araştırma metodolojisi ve eleştirisi, ileri istatistik, hemşirelikte yönetim, liderlik ve politika oluşturma, hemşirelikte eğitim programları gibi derslerdir (32,34).

Türkiye'de hemşirelikte doktora eğitim programı

Ülkemizde hemşirelikte doktora programları 4 yıl olup, azami tamamlama süresi 6 yıldır. Gerekli kredili dersleri başarıyla tamamlamanın azami süresi dört yarıyıldır (33). Doktora programı; toplam 21 kredi ve bir eğitim-öğretim dönemi 60 AKTS (Avrupa Kredi Transfer Sistemi)'den az olmamak koşuluyla en az 7 ders, seminer, yeterlik sınavı, tez önerisi ve tez çalışması olmak üzere en az 240 AKTS kredisinden oluşmaktadır (33). Doktora eğitim programları ise, üniversite senatoları tarafından belirlenmekte ve rektörlükçe ilân edilmektedir (45). Hemşirelikte doktora eğitim programı ana bilim dalının ortak zorunlu dersleri ile uzmanlık alanlarına ait zorunlu derslerin yanı sıra seçmeli dersler, seminer dersi, yeterlik sınavı, tez önerisi ve tez çalışmasından oluşmaktadır. Üniversitelerin hemşirelikte doktora eğitim programlarında belirli bir standardizasyon mevcut değildir. Bilimsel araştırma ve yayın etiği tüm programlarda ortak ve zorunlu bir ders iken, hemşirelik kuramları, hemşirelikte teori ve felsefe, sağlık politikaları, hemşirelikte etik dersleri bazı üniversitelerde zorunlu, bazılarında seçmelidir (46,47,48).

Hemşirelikte Doktora Programı Mezuniyet Koşulları

Hemşirelikte doktora programlarından mezuniyet için programa özel belirli ders, kredi ve sınavların, kapsamlı bilim sınavının başarılı ile tamamlanması, hemşirelik bilimine katkı sağlayacak, toplum için önemli bir konuya yönelik tez/araştırma çalışmasının başarı ile savunulması ortak koşullar arasındadır. DNP ve EdD programlarından mezuniyet için farklı olarak araştırma projeleri ve portfolyo hazırlık süreci gerekmektedir. Proje çalışmalarında liderlik, etik, sağlık politikası, klinik araştırma ve kanıta dayalı uygulama sonuçlarının klinik uygulamalara yansması konularına odaklanılmaktadır. DNP programından mezuniyet için fakülte tarafından belirlenen klinik staj/uygulama saatlerinin tamamlanması istenmektedir (1,16,22,34,39,49).

ABD'de mezuniyet koşulları

PhD programından mezuniyet için tez koşulu varken DNP ve EdD programlarında araştırma projelerinin sunulması gerekmektedir. Seçilen tez konuları, doktora eğitim programı ve uzmanlık alanıyla uyumlu olmalı, toplum için önemli olmalı ve hemşirelik bilimine katkı sağlayacak nitelikte olmalıdır (1). DNP programından mezuniyet, bilimsel bir araştırma projesi ve öğrencinin başarılarını yansıtan öğrenci portfolyosunu içermektedir. Bilimsel araştırma projeleri; liderlik, etik, sağlık politikası, klinik bilimsel araştırmalar, kanıta dayalı uygulamanın klinik kararlara entegrasyonu, sistem iyileştirme, sonuçların yayılması gibi süreçleri içermektedir. Ek olarak doktora öğrencilerinin her yılın sonunda sağlık, hastalık ve sağlık hizmetleri hakkında bireysel görüşlerini ve sağlık hizmetlerinde liderlik ve yönetim rolleri için yaptıkları hazırlıkları içeren açıklamaları portfolyosunda sunması gerekmektedir (39). DNP ve PhD'nin bir arada yürütüldüğü programlardan mezuniyet için beş yıllık sürede 127 kredi, 1000 saatlik klinik uygulama ve tez çalışmasının başarıyla tamamlanması gerekmektedir (27).

Kanada'da mezuniyet koşulları

Doktora programındaki her dersten en az B başarı puanı ile geçmek, tez önerisi ve kapsamlı değerlendirme sürecinde başarılı olmak, tez savunmasını tamamlamak mezun olma kriterleri arasındadır (28). Bu kriterler üç sınav sürecini kapsamaktadır. İkinci ders yılı bitiminde yazılı, kapsamlı bilim sınavı gerçekleştirilmektedir. Üçüncü yılın sonuna kadar yazılı ve sözlü doktora tez öneri savunma sınavının tamamlanması gerekmektedir. Doktora programının sonunda da sözlü tez savunma sınavı gerçekleştirilmektedir. Öğrencinin en fazla 6 yıl içinde programı tamamlaması gerekmektedir (34,41).

İngiltere’de mezuniyet koşulları

Hemşirelikte doktora programı 80-100 bin kelimelik araştırma tezi şeklinde, kapsamlı bir yazılı çalışmanın gerçekleştirilmesi ve alan uzmanları karşısında “viva voce” adı verilen sözlü sınavın başarı ile tamamlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu sınav, akademik kıyafetlerin giyildiği, genellikle büyük bir konferans salonunda, kurum içinden ve dışından öğretim üyelerinin bulunduğu, aynı zamanda doktora öğrencisinin yakınlarının da izleyebildiği tören şeklinde gerçekleşmektedir. Koşullar, üniversiteler arasında farklılık göstermekle birlikte, en az bir öğretim üyesinin kurum dışından olması ve sınavda en az iki öğretim üyesinin görev alması ortak bir gereklilik olarak görülmektedir. DNP programından mezuniyet için birinci ve ikinci yılın sonunda kapsamlı portfolyo sunmak ve uzmanlık alanıyla ilgili 40.000 kelimelik tez hazırlamak gerekmektedir (22,36,49).

Avustralya’da mezuniyet koşulları

Dersleri ve araştırma sürecini tamamlayan öğrencinin en fazla 4 yılın sonunda tez savunma sınavını başarı ile gerçekleştirmesi gerekmektedir. Tez savunma sınavı için Lisansüstü Araştırma Dekanlığı tarafından, o üniversitenin öğretim üyesi olmayan, ilgili alan uzmanı iki öğretim üyesi ve en az bir yedek üye görevlendirilmektedir (50). Doktora tezinin; 80 bin kelimelik, bilimsel yayın için uygun, orijinal ve hemşirelik bilimine katkı sunması gerekmektedir. Danışman öğretim üyesinin, doktora savunma sınavına katılmama koşulu bulunmaktadır (30). DNP programından mezuniyet için üç ayrı araştırma projesinden oluşan programın başarılı ile tamamlanması gerekmektedir. İlk araştırma projesinin, doktora öğrencisinin ilgi alanındaki literatürün sistematik incelemesi, diğer iki araştırmanın ise farklı araştırma metodolojilerinin kullanılarak yürütüldüğü çalışmalar olması gerekmektedir (44).

Japonya’da mezuniyet koşulları

Mezuniyet için öncelikle üç yıl içinde tamamlanması gerekli zorunlu ortak ve alan derslerinden oluşan ders kredilerinin başarılı ile tamamlanması, ardından son değerlendirme sınavı ve doktora tez savunma sınavında başarılı olma koşulu bulunmaktadır (24,31).

İran’da mezuniyet koşulları

Eğitimi tamamlayan hemşirelikte doktora öğrencisi, kapsamlı bilim sınavına girmeye hak kazanmaktadır. Sınavda başarılı olan adayın fakültenin lisansüstü kurulu tarafından gerçekleştirilen tez savunma sınavını başarı ile tamamlaması gerekmektedir (16,34).

Türkiye’de mezuniyet koşulları

Ülkemizde doktora programında yer alan kredili dersleri başarıyla bitirmek, doktora yeterlik sınavında başarılı olmak, doktora tez çalışmasını on iki yarıyıl sonuna kadar tamamlamak mezuniyet koşulları arasındadır (33). Ayrıca üniversitelerin, lisansüstü eğitim ve öğretim yönetmelikleriyle belirlenen ek koşullar, araştırma üniversitesi olma durumu ya da üniversitenin Orpheus etiketine sahip olması da mezuniyet koşullarını etkilemektedir. Araştırma üniversitelerinde doktora öğrencisinin tez savunma sınavına girebilmesi için, alanı veya tezi ile ilgili, ilk yazının kendisi olduğu en az bir makalesini ulusal veya uluslararası hakemli bir dergide yayınlaması, doktora akademik not ortalamasının 4.00 üzerinden en az 3.00 olması gibi koşullar örnek verilebilir (45). Orpheus etiketine sahip üniversitelerde adayın, doktora yeterlilik sınavına girebilmesi için portfolyosunu sunması beklenmektedir. Portfolyo sunumunda en az bir adet tez konusu ile ilişkili, ulusal/uluslararası hakemli bir dergiye göre hazırlanmış ve adayın ilk iki isimden biri olduğu makale/ derleme/ araştırma makalesi/ olgu sunumu, en az bir adet bilimsel toplantıda yapılmış sözlü/ poster sunum özeti ve bilgilerinin bulunması istenmektedir (47). Doktora tez sınavına başvuru yapabilmek için tez ve tezle ilişkili konulardan toplam üç adet araştırma makalesi sunulması talep edilmektedir. Bu makalelerden en az birisi, SSCI (Social Sciences Citation Index), AHCI (Arts and Humanities Citation Index), SCI (Science Citation Index), SCIE (Science Citation Index Expanded) dergilerde yayımlanmış ya da yayımlanmak üzere kabul edilmiş, adayın ilk isim olduğu araştırma makalesi olma koşulu bulunmaktadır (47).

Hemşirelikte Doktora Programı Mezun Yeterlilikleri ve İstihdam Alanları

Uluslararası düzeyde hemşirelikte doktora programından mezun hemşirelerin yeterlilik düzeyleri ve istihdam alanları oldukça geniş kapsamlıdır. Kanada, İran ve Türkiye’de hemşirelikte doktora programı mezunlarının çoğunlukla akademisyen olarak istihdam edildiği görülmektedir. Klinik doktora programlarının daha yaygın olduğu ABD, İngiltere ve Avustralya’da hemşirelikte doktora programı mezunlarının ise; aile hekimliği, pediatri, geriatric, psikiyatri/akıl sağlığı, kadın sağlığı gibi çok çeşitli alanlarda bağımsız olarak çalıştıkları ve muayene, reçete yazma, anestezi uygulama gibi ileri hemşirelik rollerini yerine getirdikleri görülmektedir (51).

Amerika’da mezun yeterlilikleri ve istihdam alanları

Amerikan Hemşire Okulları Birliği’nin (AACN) 2015 yılından sonra ileri hemşirelik rollerinin sadece doktora mezunu hemşireler tarafından uygulanması önerisinin ardından DNP programları ve buna bağlı olarak kliniklerde doktoralı hemşire istihdamı artmıştır. ABD’de yetersiz hizmet bölgelerinde kaliteli sağlık hizmetlerine erişim sağlamak için ileri uygulama hemşireleri (NP, CNS, CNM, CRNA) istihdam edilmektedir. DNP mezunu hemşireler; pratisyen/uygulayıcı hemşire (NP- nurse practitioner), uzman klinik hemşire (CNS- clinical nurse specialist), sertifikalı hemşire-ebe (CNM- certified nurse-midwife),
Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfed>

sertifikalı anestezi hemşiresi (CRNA- certified registered nurse anesthetist) olarak ileri hemşirelik rollerini gerçekleştirebilmektedir. NP birincil ve akut bakım sağlayıcıları olarak önemli konumundadır. NP; kapsamlı öz geçmiş alma, fiziksel muayene ve diğer sağlık değerlendirmelerini yapma, akut ve kronik rahatsızlıkları olan hastaların teşhis edilmesi, tedavi edilmesi, reçete yazılması, sağlığın korunması, hastalıkları önleme, sağlık eğitimi ve danışmanlığa kadar kapsamlı hizmet sunmaktadır. Yetki ve sorumlulukları çok kapsamlı olan bir diğer ileri uygulama hemşiresi olan CRNA, ameliyathanede anestezi uygulama yetkisine sahiptir. ABD'de yılda 30 milyondan fazla anestezi CRNA'lar tarafından uygulanmakta ve neredeyse tüm kırsal hastanelerde bu hizmet anestezi hemşireleri tarafından sağlanmaktadır (1,51). İleri uygulama hemşirelerinin, otonomisi yüksek olduğu için uzmanlık alanlarında birçok uygulamayı bağımsız olarak gerçekleştirme yetkileri bulunmaktadır. Klinik doktoralı hemşireler; ileri uygulama hemşireliğinin yanında sağlık politika geliştiricisi, akademisyen, hemşire lider-yönetici, klinik araştırmacı olarak kanıta dayalı uygulamanın entegrasyonunda ve sağlık bakım sisteminde çok çeşitli rollerde alan uzmanlıklarına uygun olarak istihdam edilmektedir. PhD mezunu hemşireler ise yoğunlukla akademisyen ve araştırmacı olarak çalışmaktadır (25,51). PhD mezunlarının %80'i akademisyen olarak, % 20'si büyük hastanelerde yönetici hemşire, eğitim ve sağlık kurumlarında danışman, araştırmacı, ulusal ve uluslararası sağlık politikası belirleyicisi vb. pozisyonlarda istihdam edilmektedir (1,3). EdD programı mezunları ise; akademisyen, sağlık kuruluşlarında eğitim hemşiresi, hastane eğitim programları direktörü, hemşirelik direktörü pozisyonlarında çalışabilmektedir (52).

Kanada'da mezuniyet yeterlilikleri ve istihdam alanları

Hemşirelikte doktora programı mezunları akademi içinde ve dışında çok çeşitli sektörlerde kariyer yapmaktadır. Kanada'da 884 doktora mezunu hemşire ile yapılan araştırma sonuçlarına göre; mezunların %47.5'i akademisyen, %13.8'i sağlık hizmetlerinde araştırmacı, %11.1'i kamu sektöründe sağlık politikacısı, %7'si kamu hastanesi veya birinci basamak sağlık kuruluşlarında hemşire, %6.1'i özel sektörde hemşire, %5.5'i kar amacı gütmeyen sağlık/hayır kurumu ve sağlıkla ilgili diğer kuruluşlarında hemşire, %4'ü uluslararası sağlık kuruluşlarında danışman olarak çalışmakta ve %4.3'ü doktora sonrası araştırma sürecine devam etmektedir (53).

İngiltere'de mezuniyet yeterlilikleri ve istihdam alanları

Doktora programı mezunları akademisyen, klinik araştırma kurumları ve hastanelerde klinik araştırma hemşiresi, ilaç endüstrisinde araştırmacı, kamu ve özel sağlık kurumlarında yönetici hemşire, ileri düzey uygulama hemşiresi, kronik hastalıkların yönetiminde uzman hemşire, birinci basamak sağlık uzmanı (DNs-NP) olarak çeşitli sektörlerde istihdam edilmektedir. Ayrıca 2008 yılından beri klinik akademisyenlik rolü de yaygınlaşmaktadır. Klinik akademisyenler, klinik ve akademik faaliyetleri birlikte yürüten, kanıta dayalı sağlık hizmetlerinin gerçekleştirilmesini sağlayan sağlık profesyonelleridir (54,55).

Avustralya'da mezuniyet yeterlilikleri ve istihdam alanları

Doktora programı mezunları hemşire akademisyen, klinik araştırma hemşiresi, eğitim hemşiresi, hemşire araştırmacı, yönetici hemşire ve NP olarak istihdam edilmektedir. NP, Avustralya'da yasal olarak görev alan tek ileri düzey hemşiredir (44,56). Avustralya Hemşirelik ve Ebelik Kurulu (Nursing and Midwifery Board of Australia-NMBA), NP'lerin ileri düzey hemşirelik uygulamaları kapsamını klinik, eğitim, araştırma ve liderlik olarak 4 ana başlık altında açıklamaktadır (57). NP'ler hemşirelik hizmetlerinin sonuçlarını en üst düzeye çıkarmak için çeşitli sağlık sistemlerinde bakımı bağımsız olarak yönetebilmektedir. NMBA (2021) tarafından belirtilen yeterliklere göre; NP'ler eleştirel düşünme becerilerine sahiptir. Klinik araştırmaları kullanarak bilgileri ve/veya kanıtları, bakım alan kişi, ailesi, toplum ve sağlık profesyoneli meslektaşları olmak üzere bakım sürecine dahil olan herkesle empatik bir şekilde iletişim kurarak uygulamaya geçirir. Bakım alan kişinin özelliklerine ve eş zamanlı tedavilerine ilişkin doğru bilgiye dayalı olarak terapötik müdahaleleri güvenli olarak reçete etme yetkisine sahiptir. Bakımın merkezindeki bireylerle profesyonel ilişkiler kurarak ve sürdürerek hasta bakım hizmetleri bölümlerini yönetir (57).

Japonya'da mezuniyet yeterlilikleri ve istihdam alanları

Doktora mezunu hemşireler, çoğunlukla klinikten uzaklaşıp araştırma hemşireliğini ve akademisyenliği tercih etmektedir (58). St. Luke's International Üniversitesi hemşirelikte doktora programı mezunlarının %75'i hemşirelik okullarında akademisyen olarak, %25'i ise hastane ve diğer sağlık kurum kuruluşlarında ileri uygulama hemşiresi, yönetici hemşire, sağlık danışmanı gibi pozisyonlarda istihdam edilmektedir (24).

İran'da mezuniyet yeterlilikleri ve istihdam alanları

İran'da hemşirelik lisansüstü programlarında ve öğrenci alımında son yıllarda yaşanan hızlı artış, hemşire öğretim üyesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu nedenle, hemşirelikte doktora programları, hemşire öğretim üyesi yetiştirmeye odaklanmıştır (12,13). Lisansüstü program mezunu hemşireler hastanelerden daha çok okullarda çalışmakla birlikte, eğitim ve araştırma merkezlerinde, çeşitli sağlık bakım merkezlerinde, hemşirelik hizmetleri yönetimi ve klinik hizmetlerinde istihdam edilmektedir (59).

Türkiye'de mezuniyet yeterlilikleri ve istihdam alanları

Türkiye'de hemşire akademisyen sayısı henüz istendik düzeyde değildir. Bu nedenle hemşirelikte doktora programlarının önceliği, mezunlarını akademisyen olarak yetiştirmektir. Ülkemizde son on yılda hemşirelikte doktora mezunlarının sayısının

hızlı artışı ve YÖK'ün öğretim üyesinin danışmanlık yapacağı öğrenci sayısını 12'ye çıkarması ile önümüzdeki on yıl içerisinde hemşirelik okullarındaki eğitimi yetersizliği sorununun çözüleceği ve doktoralı hemşirelerin klinik uygulama alanlarında çalışması beklenmektedir (59). YÖK (2021) verileri hemşirelikte doktora programı mezunlarının sayısındaki hızlı artışı göstermektedir. Mezun sayısı; 1994-2002 yılları arasında 106, 2003-2012 yılları arasında 544, 2013-2020 yılları arasında ise 1078'dir (60, 61). 2021 yılı itibarıyla hemşirelik öğretim üyesi sayısı 1425, öğretim görevlisi sayısı 385, araştırma görevlisi sayısı ise, 832'dir (61). Hemşirelikte doktora programı mezunu hemşireler; eğitimde, kamu ve özel sağlık kurum ve kuruluşlarında, yönetici, uygulayıcı, eğitimi, araştırmacı olarak istihdam edilmektedir. Mezunlar, hastanelerde yönetici hemşire, eğitim hemşiresi, klinik sorumlu hemşire, hemşirelik/bakım hizmetleri müdürü, üniversitelerde öğretim üyesi/görevlisi olarak çalışabilmektedir (62).

Ülkemizdeki Hemşirelikte Doktora Programlarının Ülkelerarası Programlar ile Karşılaştırılması

Uluslararası hemşirelik felsefe doktora (PhD) programlarında, hemşirelik felsefesi, hemşirelikte teori oluşturma, ileri hemşirelik araştırmaları, hemşirelik araştırmalarında etik gibi ortak bazı zorunlu derslerin ardından, programlar tez araştırmasına yoğunlaşmaktadır. Klinik uygulamaya yönelik dersler, yüksek lisans programında tamamlanmaktadır. Uluslararası hemşirelikte doktora programları ağırlıklı olarak PhD odaklı olsa da ABD, İngiltere, Avustralya ve Japonya'da DNP programları, alana özgü ileri hemşirelik uygulamalarında yetkinlik kazandırdığı için teorik ders ve klinik uygulama saatleri açısından yoğun bir eğitim programına sahiptir. Ülkemizdeki hemşirelikte doktora programları PhD derecesi vermektedir, bununla birlikte mesleki derslere yönelik teori ve uygulama içermesi açısından DNP'ye benzer yapıdadır. Uluslararası programlarla karşılaştırıldığında, ülkemizdeki doktora eğitim programlarında ileri hemşirelik rollerine yönelik derslerin, yoğun klinik uygulama stajlarının ve eğitim programında standardizasyonun olmaması öne çıkan farklılıklardır.

Başvuru koşulları karşılaştırıldığında; uluslararası programlardaki akredite olmuş yüksek lisans programından mezun olma, mesleki deneyim şartı, tez danışmanının aday tarafından doktora araştırma konusuna uygun olarak başvuru aşamasında belirlenmesi ve tez ön projesinin başvuru aşamasında sunulması önemli farklılıklar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, ülkemizde hemşirelik lisansüstü programlarına başvuru koşullarına mesleki deneyim şartının standart bir koşul olarak eklenmesi, doktora programlarına kabulde tamamlanmış yüksek lisans programının niteliğinin de değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Ülkemizde lisans mezunu hemşirelerin, klinik deneyim sahibi olmadan yüksek lisans programlarını tamamlaması ve devamında akademik kariyer yapması en sık görülen sorunlardan biridir. Ülkemizdeki hemşirelik lisans programları, HEPDAK (Hemşirelik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği) tarafından 2016 yılında akredite edilmeye başlanmıştır. Hemşirelik lisans eğitimi veren 143 okuldan sadece 12'sinin akreditasyonu gerçekleşmiştir (63,64). Hemşirelik lisansüstü programlarında da akreditasyon çalışmalarının başlatılması gerekliliği açıktır. Hemşirelik eğitiminde standardizasyonun ancak hemşirelik lisans ve lisansüstü programların akreditasyonu ile sağlanabileceği düşünülmektedir.

Hemşirelikte uluslararası doktora programı mezunlarının yeterlilik düzeylerinin ve çalışma alanlarının çok çeşitli olduğu ve mezunların uzmanlık dallarına uygun alanlarda istihdam edildikleri görülmektedir. Özellikle kırsal ve yetersiz hizmet bölgelerinde kaliteli sağlık hizmetlerine erişim sağlamak için ileri uygulama hemşirelerinden yararlanılmaktadır. Yetki, sorumluluk ve otonomileri en fazla olan ileri hemşirelik uygulayıcıları NP ve CRNA hemşireleri bunlara örnektir. Oysa ülkemizde doktora mezunu hemşirelerin yeterlilik düzeyleri ve istihdam alanları oldukça kısıtlıdır, program ileri hemşirelik rollerine hazırlık açısından yeterli değildir. Yüksek lisans ve doktora mezunu hemşirelerin klinikte uzmanlık alanları dışında çalıştırılması, mezuniyet derecelerinin özlük haklarına yansımaması (örn. uzman hemşire kadrosunun tahsis edilememesi) nedeniyle klinik alanda çalışan doktora mezunu hemşireler, akademik ortamda çalışmayı tercih etmektedir.

Ülkemizdeki Hemşirelikte Doktora Programlarına Yönelik Öneriler

Uluslararası düzeyde hemşirelikte doktora programları ile karşılaştırıldığında, ülkemizdeki hemşirelikte doktora programlarına yönelik öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- Hemşirelikte doktora programlarının gelişimi için öncelikte lisans ve yüksek lisans eğitim programlarında standardizasyon sağlanmalıdır. Bu amaçla, HUÇEP (Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı) rehber alınarak lisansüstü programlar için de benzer çalışmalar yapılmalı ve sadece standartları karşılayan üniversitelerin hemşirelikte doktora programları açmasına izin verilmelidir.
- Hemşirelik eğitim programlarının akreditasyon çalışmaları hızlandırılmalı, lisansüstü programların akreditasyon çalışmaları da başlatılmalıdır.
- Hemşirelik okullarının yönetim ve öğretim üyesi kadrolarına sadece hemşire öğretim üyeleri atanması, yükseköğretim kurumları arasında öğretim üyesi dengesizliklerini giderecek önlemler alınması, geleceğin hemşire eğitimcilerinin hemşire öğretim üyeleri tarafından yetiştirilmesi, eğitim kalitesinin en önemli güvencelerindedir.
- Lisansüstü programların öğrenci kontenjanları belirlenirken YÖK ve SB (Sağlık Bakanlığı) işbirliği yapılmalıdır. Kontenjan belirlenirken hemşire öğretim üyesi sayısı, kurumun olanakları, öğrenciye sunulan fırsatlar dikkate alınmalıdır, yeterli olmayan programlara öğrenci kabulü sınırlandırılmalı veya alınmamalıdır. Üniversitelerin kadro planlaması yapılırken, sadece lisans programlarına göre değil, lisansüstü eğitim programların varlığı ve etkinliğine göre kadro taleplerine öncelik verilmelidir. Doktora eğitim programlarının geleceğin öğretim üyelerini yetiştirme amacına hizmet ettiği unutulmamalıdır.

- Mesleki deneyim, hemşirelik lisansüstü programları başvuru standart koşulları arasında yer almalıdır.
- Hemşirelikte doktora eğitim programlarının içerikleri güncellenmeli, ihtiyaçları belirlemek amacıyla çalıştaylar düzenlenmelidir.
- Doktora programlarında bilim felsefesi, etik, kuram geliştirme, araştırma metodolojisi ve biyoistatistik vb. derslerin üniversitenin ortak zorunlu ders havuzunda yer alması disiplinler arası işbirliğini de güçlendirecektir.
- Hemşireliğe özgü derinlemesine araştırmalar, seçilen konularda proje ve tez çalışmasıyla sürdürülmelidir.
- Hemşirelikte lisans ve lisansüstü programların standardizasyonu sağlandıktan sonra alt uzmanlık alanlarına odaklı daha özelleşmiş programlar açılmalıdır.
- Klinik uygulama alanlarında çalışan hemşirelikte yüksek lisans ve doktora mezunu hemşirelere kadro sağlanmalı, görev ve sorumlulukları, özlük hakları yasal olarak güvence altına alınmalı, uzmanlaştıkları alanda çalışabilmeleri sağlanmalıdır.

Sonuç

Bu derleme makalesinde, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere, Avustralya, Japonya, İran ve Türkiye'deki hemşirelikte doktora programları kapsamlı bir bakışla incelenmiştir. Hemşirelikte doktora programları, başvuru koşulları, eğitim programları, mezuniyet koşulları, mezun yeterlilikleri ve istihdam alanları açısından uluslararası düzeyde karşılaştırılmıştır. Bu doğrultuda ülkemizdeki doktora programları ile ilgili önerilerde bulunulmuştur. Uluslararası düzeyde, doktora derecesine sahip hemşirelerin sağlığın korunmasından, tanı koyma, reçete verme ve anestezi uygulamalarına kadar geniş çerçevede ileri roller üstlendiği ve toplumun sağlık bakım gereksinimlerinin karşılanmasında önemli bir konuma geldiği görülmektedir. Ülkemizde de doktora mezunu hemşirelerin sadece eğitim kurumlarında değil tüm sağlık kurum ve kuruluşlarında da istihdam edilmesi ve daha aktif rol alması çok önemlidir. Bu nedenle, hemşirelik lisans programlarında başlayan akreditasyon çalışmalarının lisansüstü programları için de hızla başlatılması, mezun yeterliklerinin sürekli değerlendirilmesi ve sonuçlara yönelik iyileştirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Bilgilendirme

“Bu derleme, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyularak yazılmıştır. Araştırmacılar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Derlemeye yazarların katkı oranı beyanı şu şekildedir: Fikir/kavram SU; literatür tarama MD; makalenin yazımı MD; denetleme/danışmanlık SU; eleştirel inceleme ve düzenleme SU; son kontrollerin yapılması SU, MD. Derleme yazımı ile ilgili herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır”.

Kaynaklar

- 1.AACN (American Association of Colleges of Nursing). PhD education. 2021; <https://www.aacnnursing.org/Nursing-Education-Programs/PhD-Education>. Erişim tarihi: 08 Ocak 2021.
- 2.AACN. DNP essentials: The essentials of doctoral education for advanced nursing practice.2006; <https://www.aacnnursing.org/Portals/42/Publications/DNPEssentials.pdf>. Erişim tarihi: 28 Aralık 2020.
- 3.Ketefian S, Redman SW. A critical examination of developments in nursing doctoral education in the United States. Revista Latino-Americana de Enfermagem 2015; 23(3): 363–371.
- 4.INDEN (İnternational Network for Doctoral Education in Nursing). Advances in nursing doctoral education & research. ANDER Journal [online]. 2017; 6(1).
- 5.INDEN. Advances in nursing doctoral education & research. 2013; <https://nursing.jhu.edu/excellence/inden/documents/newsletters/Oct%20Journal%2010%2013%2013.pdf> . Erişim tarihi: 01 Ocak 2021.
6. Siqueira CL, Dorigan GH, Borges-Saidel MG, Panuta-Dias-Cunha MR, Brito-Rodrigues AP, Uhlmann DB. Doctor of nursing practice: Reflections on doctoral education in nursing. Revista Mineira Enfermagem 2019; 23:e-1200.
7. Molassiotis A, Wang T, Xuan-Hoang HT, Tan JY, Yamamoto-Mitani N, Cheng KF et al. Doctoral nursing education in east and Southeast Asia: characteristics of the programs and students' experiences of and satisfaction with their studies. BMC Med Educ. 2020; 20:143.
- 8.Kim MJ, Park CG, McKenna H, Ketefian S, Park SH, Klopper H et al. Quality of nursing doctoral education in seven countries: survey of faculty and students/graduates. Journal of Advanced Nursing 2015; 71(5):1098-109.
- 9.Özkütük N, Orgun F, Akçakoca B. Türkiye’de hemşirelik eğitimi veren yükseköğretim kurumlarına ilişkin güncel durumun incelenmesi. Yükseköğretim Dergisi 2018; 8(2):150–157.
- 10.Bernstein BL, Evans B, Fyffe J, Halai N, Hall FL. The continuing evolution of the research doctorate. In M. Nerad & B. Evans (Eds.), Globalization and its impacts on the quality of PhD education: Forces and forms in doctoral education worldwide, Rotterdam: Sense Publishers; 2014: 5-30.
- 11.Global QS Rankings. Nursing university rankings. 2020; <https://www.topuniversities.com/university-rankings/university-subject-rankings/2020/nursing>. Erişim tarihi: 24 Ocak 2021.
- 12.Moonaghi HK, Valizadehzare N, Khorashadizadeh F. PhD programs in nursing in Iran and Canada: A qualitative study. Journal of Pakistan Medical Association 2017; 67(6): 863-868.
- 13.Khomeiran RT, Deans C. Nursing education in Iran: Past, present and future. Journal of Hospital & Medical Management 2020; 6(3): 255.
- 14.Nova Southeastern University. Comparison table between DNP, EdD and PhD. 2021; https://nursing.nova.edu/forms/comparison_table.pdf . Erişim tarihi: 12 Ocak 2021.
- 15.Dos Santos LM, Lo HF. The development of doctoral degree curriculum in England: Perspectives from professional doctoral degree graduates. International Journal of Education Policy & Leadership 2018; 13(6):1-19.
- 16.Goliroshan S, Nobahar M, Babamohammadi H. Comparative study of nursing PhD curriculum in Iran and Carolina. Iranian Journal of Nursing Research 2019;14 (5):47-57.
- 17.Kırıkkaleli Z, Şahin N. Geçmişten bugüne yurtdışındaki hemşirelik eğitimi. Journal of Academic Research in Nursing 2019; 5(1):67- 72.
- 18.Koç A, Tayaz E, Ceylan E. İç hastalıkları hemşireliği doktora programının önemi ve Türkiye’deki durum analizi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi 2020; 10 (1): 144-152.
- 19.Carter M. The evolution of doctoral education in nursing, Chapter 3, Johns and Bartlett Publishers; 2016. http://samples.jbpub.com/9781449665067/chapter_3.pdf . Erişim tarihi: 07 Ocak 2020.
- 20.AACN. Position statement on the practice doctorate in nursing. 2004; <https://www.aacnnursing.org/Portals/42/News/Position-Statements/DNP.pdf>. Erişim tarihi: 07 Ocak 2021.
- 21.Kot FC, Hendel DD. Emergence and growth of professional doctorates in the United States, United Kingdom, Canada and Australia: a comparative analysis. Studies in Higher Education 2012; 37(3): 345-364.
- 22.Watson R, Thompson DR, Amella E. Doctorates and nurses. Contemporary Nurse 2011; 38 (1-2):151-159.
- 23.Horiuchi S. Doctoral nursing education in Japan. Journal of Nursing Science 2013; 31(1): 5-8.
- 24.St. Luke's International University. Graduate school of nursing science (Doctorate). 2021; http://university.luke.ac.jp/english/student_life/after_graduation.html. Erişim tarihi: 31 Ocak 2021.
- 25.Kızılkaya-Beji N, Güngör İ. Dünden bugüne hemşirelik eğitimi. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi 2013; 27:14-17.
- 26.Palese A, Zabalegui A, Sigurdardottir AK, Bergin M, Dobrowolska B, Gasser C et al. Bologna process, more or less: nursing education in the European economic area: a discussion paper. International Journal of Nursing Education Scholarship 2014; 11(1): 63–73.
- 27.The Johns Hopkins University School of Nursing. DNP advanced practice/PhD dual degree program. <https://nursing.jhu.edu/academics/programs/doctoral/dnp-phd.html>. Erişim tarihi: 31 Ocak 2021.
- 28.The University of Ottawa. Doctorate in philosophy nursing. 2021; <https://catalogue.uottawa.ca/en/graduate/doctorate-philosophy-nursing/#text>. Erişim tarihi: 04 Ocak 2021.
- 29.University of Edinburgh. PhD/MPhil nursing studies. 2021; <https://www.phdportal.com/studies/26199/nursing-studies.html#content:requirement>. Erişim tarihi: 19 Ocak 2021.

- 30.The University of Sydney. Doctor of philosophy (nursing). 2021; <https://www.sydney.edu.au/handbooks/archive/2018/nursing/postgraduate/research/phd.shtml.html>. Erişim tarihi: 05 Ocak 2021.
- 31.The University of Tsukuba. Doctoral & master's programs in nursing science. 2021; http://www.md.tsukuba.ac.jp/kango-kagaku/en/about/curriculum.html#late_stage. Erişim tarihi: 17 Ocak 2021.
- 32.Tehran University. Nursing PhD. 2021; <http://fnm.tums.ac.ir/userfiles/pdf/NursingPhD.pdf>. Erişim tarihi: 18 Ocak 2021.
- 33.YÖK Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği. Resmi gazete. 2016; <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420-16.htm>. Erişim tarihi: 07 Ocak 2021.
- 34.Hajbaghery MA, Nabizadeh-Gharghozar Z, Bolandianbafghi S. Comparative study of nursing PhD education system and curriculum in Iran and Alberta school of nursing. Military Caring Sciences 2019; 6 (1): 69-78.
- 35.University of Huddersfield. Nursing and midwifery PhD. 2021; <https://courses.hud.ac.uk/full-time/postgraduate/nursing-and-midwifery-phd> . Erişim tarihi: 19 Ocak 2021.
- 36.University of Essex. Professional doctorate nursing. 2021; <https://www.essex.ac.uk/courses/pr00952/1/professional-doctorate-nursing>. Erişim tarihi: 25 Ocak 2021.
- 37.Latrobe University. Doctor of nursing. 2021; <https://www.latrobe.edu.au/courses/doctor-of-nursing-professional-doctorate> . Erişim tarihi: 05 Ocak 2021.
- 38.PhD Study in Japan. A guide for 2021; <https://www.findaphd.com/study-abroad/asia/phd-study-in-japan.aspx> . Erişim tarihi: 07 Ocak 2021.
- 39.Romano CA, Hinshaw AS. Doctor of nursing practice education for uniformed service advanced practice nurses: A model curriculum and clinical partnership. Clinical Scholars Review 2015; 8(1), 29-38.
- 40.Wyman JF, Henly SJ. PhD programs in nursing in the United States: Visibility of American Association of Colleges of Nursing core curricular elements and emerging areas of science. Nursing Outlook 2015; 63(4), 390-397.
- 41.Canada University of Alberta, Faculty of nursing PhD program; <https://www.ualberta.ca/nursingcanada/programs/graduate-programs-and-admissions/doctoral-program/index.html>. Erişim tarihi: 24 Ocak 2021.
- 42.CASN (Canadian Association of Schools of Nursing), Doctoral education in nursing in Canada. 2014; <https://www.casn.ca/wp-content/uploads/2014/10/DoctoralEducation2011.pdf>. Erişim tarihi: 04 Ocak 2021.
- 43.Walden University. Doctor of nursing practice. 2021; https://catalog.waldenu.edu/preview_program.php?catoid=128&poid=47161. Erişim tarihi: 30 Ocak 2021.
- 44.The University of Adelaide. Doctor of nursing. 2021; https://www.adelaide.edu.au/degree-finder/2021/hdrdoctor_nursing.html#df-acc-further_info_parent . Erişim tarihi: 30 Ocak 2021.
- 45.İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği. Resmi gazete. 2018; <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/08/20180829-1.htm> . Erişim tarihi: 07 Ocak 2021.
- 46.Ankara Üniversitesi. Hemşirelikte doktora programı ders kataloğu. 2021; <http://sagbilens.ankara.edu.tr/lisansustu-programlar-ders-katalogu/> . Erişim tarihi: 15 Ocak 2021.
- 47.Dokuz Eylül Üniversitesi. Hemşirelik anabilim dalı doktora programları. 2021; https://debis.deu.edu.tr/ders-katalog/2015-2016/tr/bolum_9213_tr.html . Erişim tarihi: 15 Ocak 2021.
- 48.İstanbul Bilim Üniversitesi. Hemşirelik doktora programı. 2021; <https://akts.demiroglu.bilim.edu.tr/akademik-programlar/doktora/saglik-bilimleri-enstitusu/hemsirelik-doktora-programi%3FpId%3D30> . Erişim tarihi:15 Ocak 2021.
- 49.McKenna HP. Current trends of nursing doctoral education in Europe. Rwanda Journal of Medicine and Health Sciences 2018; 1(1):39-42.
- 50.The University of Newcastle. Doctoral degree. 2021; <https://policies.newcastle.edu.au/document/view-current.php?id=171> . Erişim tarihi: 17 Ocak 2021.
- 51.Edwards N, Coddington J, Erler C, Kirkpatrick J. The impact of the role of doctor of nursing practice nurses on healthcare and leadership. Medical Research Archives 2018; 6 (4): 2-11.
- 52.EdD Programs, Ed.D. in nursing education programs. 2021; <https://www.eddprograms.org/schools/nursing-education/>. Erişim tarihi:31 Ocak 2021.
- 53.McMahon M, Habib B, Tamblyn R. The career outcomes of health services and policy research doctoral graduates. Health Policy 2019;15 (Special Issue):16-33.
- 54.NHS (United Kingdom National Health Service). Nursing careers. 2021; <https://www.healthcareers.nhs.uk/we-are-the-nhs/nursing-careers> . Erişim tarihi: 26 Ocak 2021.
- 55.UKRC (UK Clinical Research Collaboration). Developing the best research professionals qualified graduate nurses. 2014; <https://www.ukrc.org/wp-content/uploads/2014/07/Nurses-report-August-07-Web.pdf> . Erişim tarihi: 27 Ocak 2021.
- 56.Schwartz S. Educating the nurse of the future, report of the independent review of nursing education commonwealth of Australia. 2019; <https://www.health.gov.au/sites/default/files/documents/2019/12/educating-the-nurse-of-the-future.docx> . Erişim tarihi: 27 Ocak 2021.
- 57.NMBA (Nursing and Midwifery Board of Australia). Nurse practitioner standards for practice. 2021; <https://www.nursingmidwiferyboard.gov.au/codes-guidelines-statements/professional-standards/nurse-practitioner-standards-of-practice.aspx> . Erişim tarihi:26.09.2021.
- 58.JNA (Japanese Nursing Association). Nursing in Japan. 2016; <https://www.nurse.or.jp/jna/english/pdf/nursing-in-japan2016.pdf> . Erişim tarihi: 03 Ocak 2021.

- 59.Amini K, Ghahremani Z, Moosaeifard M, Taghiloo GA. Comparison of nursing education system in Iran and China. Journal of Medical Education Development 2016; 9(21):109-118.
- 60.Kocaman G, Yürümezoğlu HA. Türkiye’de hemşirelik eğitiminin durum analizi: Sayılarla hemşirelik eğitimi (1996-2015). Yükseköğretim ve Bilim Dergisi 2015; 5(3):255-262.
- 61.Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. Yükseköğretim istatistikleri. 2021; <https://istatistik.yok.gov.tr/> . Erişim tarihi: 27.09.2021.
- 62.Türkiye Yeterlilikler Veri Tabanı. Sağlık Bilimleri Üniversitesi. Hemşirelik bilimleri doktora diploması.2021;<https://tyc.gov.tr/yeterlilik/hemsirelik-bilimleri-doktora-diplomasi-TR00311010.html>. Erişim tarihi: 29 Ocak 2021.
- 63.HEPDAK. Akredite edilen hemşirelik lisans programları. 2020; <https://www.hepdak.org.tr/akredite-edilen-kurumlar>. Erişim tarihi: 29 Ocak 2021.
- 64.YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu) Hemşirelik programı bulunan tüm üniversiteler. 2020; <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10248>. Erişim tarihi: 30 Ocak 2021.